ज्यम्" पा०। ब्राह्मणराज्यम् कर्म्मधारये तु परमराज्यमित्यादौ न। "वर्ग्यादयः" पा०। अकर्म्मधारय इत्येव। अर्जुनवर्ग्यः वासुदेवपक्षः कर्म्मधा० परमवर्ग्य इत्यादौ न। वर्ग्यादिश्च दिगाद्यन्तर्गणः तच्छब्दे दृश्यः। "पुत्रःपुम्भ्यः" पा०। पुंशब्देभ्यः परः पुत्र आद्युदात्तस्तत्पुरुषे। दासकिपुत्रः माहिषपुत्रः। स्त्रीभ्यस्तु दाक्षीपुत्र इत्यादौ न। "नाचार्य्यराजर्त्विक्संयुक्तज्ञात्याख्येभ्यः" पा०। एभ्यः पुत्रोनाद्युदात्तः। आचार्य्यपुत्रः उपाध्यायपुत्रः। राजपुत्रः ईश्वरपुत्रः नन्दपुत्रः। ऋत्विक्पुत्रः याजकपुत्रः। संयुक्ताः संबन्धिनः। श्यालपुत्रः। ज्ञातिपुत्रः भ्रातृव्यपुत्रः। "चूर्णादीन्यप्राणिषष्ठ्याः" पा०। एतानि प्राणिभिन्नषष्ठ्यन्तात् पराण्याद्युदात्तानि तत्पुरुषे। शक्तचूर्णम्। प्राणिनस्तु मत्स्यचूर्णमित्यादौ न। चूर्णादयश्च। चूर्ण करिष करिष शाकिन शाकट द्राक्षा तृण कुन्दम दलप चमसी चकन चौल। "षट् च काण्डादीनि" पा०। काण्ड चीर पलल स्तूप शाक कूल इत्येतानि षट् अप्राणिषष्ठ्यन्तात् आद्युदात्तानि। दूर्वाकाण्डं दर्भचीरम् तिलपललम् मुद्गस्तूपः मूलकशाकम् नदीकूलम्। "कुण्डं वनम्" पा०। वनवाचिनि तत्पुरुषे कुण्डमाद्युदात्तम्। दर्भकुण्डम् कुण्डशब्दोऽत्र शाटश्च।

अथ उत्तरपदे प्रकृतिस्वरविधानसूत्राणि। "प्रकृत्या भगालम्" पा०। भगालवाच्युत्तरपदं तत्पुरुषे प्रकृत्या। कुम्भीभगालम्। कुम्भीनदालम् कुम्भीदापालम्। मध्योदात्ताएते। प्रकृत्येत्यधिकारः अन्त इति यावत्। "गितेर्नित्यावद्वच् बहुव्रीहावभसत्" पा०। गितेः परं नित्यावद्वच्कं प्रकृत्या बहुव्रीहौ। गितिपादः। गितंग्रसः। पादः दृषा० आद्युदात्तः अंसशब्दः नित्स्वरवान्। गितेराद्युदात्तत्वात् बहुव्रीहौ पूर्व्वपदप्रकृतिस्वरापवादेन उत्तरस्य प्रकृतिस्वरविधानात्तस्य बाधः। "गतिकारकोपपदात् कृत्" पा०। एभ्यः कृदन्तं प्रकृतिस्वरं स्यात्तत्पुरुषे। गतेः, प्रकारकः प्रहरणम्। कारकात् इध्मप्रव्रश्चनः। उपपदात् उच्चैःकारम्। ईषत्करः। शेषषष्ठीस० तु देवस्य कारकः देवकारक इत्यादौ न। "उभे वनस्पत्यादिषु युगपत्" पा०। एषु पूर्व्वोत्तरपदे युगपत् प्रकृत्या। वनस्पतिः बृहस्पतिः। ते च वनस्पति बृहस्पति शचीपति तनूनपात् नराशंस शुनःशेफ शण्डामार्कौ तृष्णाश्वरुत्री लम्बाविश्वयसौ मर्मृजू। "देवताद्वन्द्वे" पा०। उभे युगपत् प्रकृत्या स्तः। इन्द्रावरुणौ। "नोत्तरपदेऽनुदात्तादावृत्विजि" पा०। ऋत्विग्वर्ज्जितेऽनुदात्तादावुत्तरपदे प्रागुक्तञ्च। "इन्द्राग्निभ्यां कं वृषणः" पृथिव्यादौ तु द्यावापृथिव्यौ इत्यादौ स्यादेव। तत्र नि० आद्युदात्तः द्यावा, पृथिवीत्वन्तोदात्तः। एवं रुद्रसौमौ इन्द्रापूषणौ इत्यादौ।

अथोत्तरपदे अन्तोदात्ततावधायकसूत्राणि यथा "अन्तः" पा०। अधिकारोऽयम्। "थाथघञ्क्ताजबित्रकाणाम्" पा० थ, अथ, घञ्, क्त, अच्, अप् इत्, क, एतदन्तानाम् उत्तरपदस्थानां गतिकारकोपपदात् परेषामन्त उदात्तः। तत्र थ अपभ्रंशः। अथ आवसथः। घञ् प्रभेदः। क्त पुरुदृतः। अच् प्रक्षयः। अप् प्रलवः प्रस्तवः। इत् प्रलवित्रम्। क गोदृषः मूल० क। गतिकारकोपपदभिन्ने तु सुस्रुवदृत्यादौ न सोः पूजार्थत्वेन गतित्वाभावात्। "स्तूपमानात् क्तः" पा०। सोरुपमानाच्च परं क्तान्तमन्तोदात्तम्। सुकृतम् यशस्कृतः। "संज्ञायामनाचितादीनाम्" पा०। गतिकारकोपपदात् क्तान्तमन्तोदात्तं न तु आचितादौ। "उपहूतः शाकल्यः" आचितादौ न। आचितादयश्च ६३९ पृ० दर्शिताः। "प्रहृद्वादीनाञ्च" असंज्ञार्थमारम्भः। प्रहृद्वं यानं प्रहृद्वोदृषलः। प्रयुतास्तूष्णवः। आकर्षे अवहितः (अवहितो भोगेषु)। खट्वारूढः कविश्लस्तः आकृतिगणोऽयम्। प्रहृद्वयानम्। अप्रहृद्वो दृषकृतो रथः। "कारकाद्दत्तश्रुतयोरेवाशिषि" पा०। कारकपदादुत्तरपदपदस्थयोर्दत्तश्रुतशब्दयोरेव संज्ञायामन्तोदात्तः आशीर्वादे गम्ये। देवदत्तः विष्णुश्रुतः। अनयोरेवेति नियमात् देवपालित इत्यादौ न। "इत्यम्भूतेन कृतमिति च" पा०। इत्यम्भूतेन कृतमित्यस्मिन्नर्थे यः समासः कृतः तत्र क्तान्तमुत्तरपदमन्तोदात्तम्। सुप्तप्रलपितम्। अत्र कृतमिति सामान्यक्रियावाचि। तृतीया कर्मणीत्यस्यापवादः। "अनोभावकर्मवचनः" पा०। कारकात् परमनप्रत्ययान्तं भाववचनं कर्मवचनञ्चान्तोदात्तम्। भावे पयःपानम्। कर्मणि राजभोजनाः शालयः। "मन्क्तिन्व्याख्यानशयनासनस्थानयाजकादिक्रीताः" पा०। कारकात् पराण्येतानि तत्पुरुषेऽन्तोदात्तानि। कृत्स्वरापवादः। मन् रथवर्त्म। क्तिन् पाणिनिकृतिः। करणे ल्युट् छन्दोव्याख्यानम्। तेन न पूर्व्वेण गतार्थः। राजशयनम् राजासनम् अश्वस्थानम् एषु आधारे ल्युट्। ब्राह्मणयाजकः। याजकादिश्च याजकादिशब्दे वक्ष्यते